

Nieuwe uitgaven

[RECENSIE]

Paul Delforge, *La Wallonie et la Première Guerre mondiale. Pour une histoire de la séparation administrative*, Namur, Institut Destrée, 2008, ill., 523 pp., ISBN 2-87035-045-7.

Paul Delforge, directeur de recherches à l'Institut Destrée, onderzocht de weerslag die de Eerste Wereldoorlog had op de politieke Waalse beweging. Die was ontstaan als het werk van francofoon-Belgische militanten, uit verzet tegen de vernederlandsingspolitiek van de katholieke regeringen sinds 1884. In de eerste Waalse congressen, van 1890 tot 1893, waren drie vierden van de deelnemers afkomstig uit Vlaanderen en Brussel. (p. 18) De beweging trok zich op aan het verzet tegen de erkenning van het Nederlands naast het Frans als taal van de wetgeving, in de zogenaamde Gelijkheidswet van 1898. Nog op het Waals Congres van 1905 wilde een meerderheid die wet afschaffen. Pas het congres van 1906 legde er zich bij neer, maar dan begonnen er stemmen op te gaan voor een *séparation administrative*. (pp. 18-22) Die roep kreeg belang door de aanhoudende politieke minorisering van de antiklerikale partijen, bijzonder nadat hun verkiezingskartel in 1912 er niet in geslaagd was de 28 jaar oude Vlaams-klerikale dominantie te beëindigen. Toen traden er socialisten toe tot de beweging die tevoren uitgesproken liberaal was geweest, werden er parlamentsleden actief in, en werd een Assemblée wallonne opgericht die onder meer het voorstel van een administratieve scheiding moest onderzoeken. Maar in haar schoot bestond er geen meerderheid voor die idee, integendeel, zodat dat onderzoek niet was aangevat bij de Duitse inval in 1914. (pp. 22-36)

De Assemblée had wel een versterking gevraagd van de oostgrens tegen die gevreesde inval (pp. 40-41), een thema dat groter belang zou krijgen in de Waalse beweging van de jaren 1930. Ze had zich verzet tegen de uitbreiding van het gebruik van het Nederlands in het leger door de wet van 1913, en Delforge dist een bevreedend verhaal op over een wetsvoorstel daaromtrent dat gemeenschappelijk zou zijn ingediend door de Luikse liberaal Emile Jennissen en de katholieke Vlaamse voorman Frans Van Cauwelaert. (pp. 42 en 46) Eigenlijk mag die fantasie niet bevreedden, in een werk waarin geen gebruik werd gemaakt van Richard Boijen, *De taalwetgeving in het Belgische leger (1830-1940)* (1992), evenmin van Lode Wils, *Frans Van Cauwelaert en de barst in België 1910-1919* (2000), of van Harry Van Velthoven, *De Vlaamse kwestie 1830-1914* (1982).

Er volgt een uitvoerige en correcte uiteenzetting van de Duitse annexionistische oorlogsdoeleinden en van de organisatie van het bezettingsbestuur. In een tiental kaarten wordt dit alles aanschouwelijk gemaakt, wat heel verdienstelijk is. Maar de kaarten 1 en 3 lijken mij op pure inbeelding te berusten.

Bij de beschrijving van de Vlaamse beweging tijdens de oorlog (pp. 127-161) werd geen gebruik gemaakt van Daniël Vanacker, *De Frontbeweging* (2000), of van Antoon Vrints *Bezette stad* (2002). De kwaliteit van dit hoofdstuk is navenant.

Juister is de beschrijving van de houding der uitgeweken regering in Le Havre, die van de ambtenaren bij de doorvoering van een bestuurlijke scheiding door de bezetter in 1916, die van allerlei notabelen en van sommige Belgische bladen in het buitenland. (pp. 163-200)

Pas daarna komt de auteur tot zijn eigenlijk onderwerp: de Waalse beweging, en dan levert hij nog meer dan 300 bladzijden met het vernieuwend resultaat van zijn onderzoek in een reeks archieven en in de periodieke pers.

We krijgen een uitvoerige beschrijving van de initiatieven van Raymond Colleye, een jonge Brusselaar die op zijn eentje de wallingantische beweging aan de gang probeerde te houden in Parijs en elders buiten het bezette land, tegen de godsvrede-richtlijn in. Ondanks de tegenwerking van de Belgische overheden, die Delforge illustreert uit het archief van Buitenlandse Zaken, kon Colleye enkele bladen en verenigingen inspireren. (pp. 201-236) Belangrijk is Delforges bevinding dat in december 1917 en de eerste maanden van 1918 een aantal wallinganten in het bezette land teksten op papier zetten en in vertrouwde kring wilden bespreken, over de na oorlogse herinrichting van het land: Emile Buisset, René Branquart, Arille Carlier, Franz Foulon, Léon Troclet en Oscar Colson. Nadat de Duitse bezetter in 1917 een administratieve scheiding had doorgevoerd, meenden sommigen dat een terugkeer zonder meer naar de vooroorlogse toestand onmogelijk zou zijn. (pp. 236-274) Misschien speelde defaitisme een rol, na de zogenaamde Oktoberrevolutie van november 1917, waardoor Rusland wegviel uit het geallieerde kamp?

Daarnaast werd, onder de nieuwe gouverneur-generaal von Falkenhausen, vanaf december 1917 een *Wallonenpolitik* gevoerd, vergelijkbaar met de *Flamenpolitik* sinds 1914. Voornaamste lokmiddelen waren ook hier de benoemingen in de administratie die was overgebracht naar Namen, en de krantjes die de bezetter ter beschikking van zijn collaborateurs stelde. (pp. 274-401) De mensen die een beroep moesten doen op de overheid werden geprest om zich aan te sluiten bij het activisme. Maar dat alles kwam in Wallonië te laat om nog veel te betekenen. De na oorlogse bestraffing van het minieme Waalse activisme wordt door Delforge uitvoerig behandeld. (pp. 423-482) De processen plus de geschriften ter verdediging van de verdachten hebben hem veel waardevol materiaal geleverd.

Als ik de *Flamenpolitik* en het Vlaamse activisme

vergelijk met de *Wallonenpolitik* en het Waalse activisme, dan treffen mij, behalve het grote verschil in omvang, vooral de vele gelijkenissen. Het begon telkens met het Duitse opdringen van ongevraagde 'hulp', waar na verloop van tijd sommigen op gingen. Onder die sommigen vallen er een aantal op die met een Duitse vrouw getrouwd waren (Limet, Fraikin, Ledoux) of een andere familiale binding met Duitsland hadden. Daarnaast was er de factor van 'het voldongen feit', van de oorlogsmoeheid, het pacifisme en het defaitisme, die de bezetter aanmoedigde. Hij stelde niet alleen veel geld voor de propaganda beschikbaar. Voor alle medewerkers voorzag hij hoge wedden en extra vergoedingen, eventueel met de belofte van doorbetaling door Duitsland indien ze door België zouden worden afgezet. Bij degenen die gingen, stellen we vast dat ze geloof hechtten aan de Duitse propagandavoorstellingen. Hun pers kreeg bevoorrechte informatie over de krijgsgevangenen, en inzage in de Belgische vluchtelingenbladen om daaruit te citeren wat kon bijdragen om de bevolking op te zetten tegen de regering in Le Havre. Bovendien werden hele artikelen gefantaseerd en aan de vluchtelingenpers toegeschreven. Zelfs historici van veel later laten zich daar nog aan vangen: zo citeert Delforge een programma in twaalf punten dat de Belgische regering zou gepubliceerd hebben, met onder meer de opening van een Vlaamse universiteit en het opleggen van het Nederlands als tweede taal in Wallonië. (p. 406) Dat haalt hij uit het activistische (of Duitse) *Le Peuple wallon* van 31 maart 1918. De Belgische regering publiceerde helemaal geen programma, maar de Duitse diensten poogden methodisch heibel te verwekken tussen de Belgen. Dit is niet het enige punt waarop de kritische zin van Delforge tekortschiet. Er vallen nog meer gelijkenissen op. De activisten telden geen politieke mandatarissen. Omdat ze zeker aanvankelijk zo weinig van de vooroorlogse beweging vertegenwoordigden,

werkten ze anoniem achter het scherm van nieuw gecreëerde verenigingen waaraan ze ronkende titels gaven. Ze vielen vooral de regering in Le Havre aan, en de loyale voormannen: Jules Destrée zowel als Frans Van Cauwelaert. Na de oorlog zouden die, als advocaat en als politicus, toch hun verdediging opnemen.

Een laatste gelijkenis die mij opviel, is die van de uitwerking op termijn. De bezettingspolitiek en het activisme discrediteerden de Vlaamse en de Waalse beweging. Maar tegelijkertijd werden die bewegingen geradicaliseerd door de oorlog, onder meer door de invoering van de administratieve scheiding en door het activisme. In zijn boek, dat net als het Institut Destrée tot doel heeft de Waalse identiteit te versterken, besluit Delforge zelfs: «*Ilya plutôt, sous l'occupation allemande, une progression fulgurante de la définition du point essentiel du programme wallon d'avant-guerre, à savoir la 'séparation administrative', sous la conduite des 'séparatistes wallons'*». (p. 494) Die formulering moet ik voor zijn rekening laten.

[Lode Wils]